

בבית המשפט העליון

רע"א 6681/17

לפני: כבוד השופט נ' הנדל

המבקשת: רשות המיסים - מכס מרכז

נגד

המשיבה: Three D Investments Ltd

בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי חיפה
בה"פ 4947-05-17

בשם המבקשת: עו"ד הילה בז'ה - דולינסקי

בשם המשיבה: עו"ד אילן אורלי

פסק-דין

1. מונחת בפניי בקשת רשות ערעור על החלטתו של בית המשפט המחוזי בחיפה (ה"פ 4947-05-17, כבוד השופט ר' סוקול), בגדרה נדחתה טענת המבקשת להיעדר סמכות עניינית לבית המשפט המחוזי, ומתוך כך נדחתה גם בקשתה לסילוק על הסף של התובענה.

עובדות העניין, בקצירת האומר, עוסקות בספינה השייכת למשיבה, אשר לגביה התעוררה שאלה האם נוצרה חבות מס קנייה ומע"מ בגין ייבואה לארץ – על סך כ- 1,013,071 ש"ח. בחודש אפריל 2017 הורתה המבקשת למנהל המרינה בהרצליה למנוע את הפלגתה של הספינה, מאחר שלא הוסדרו חובות המס בעניינה מול המבקשת. המשיבה מצידה טענה במסגרת עתירה מנהלית שהגישה, אשר בהמשך הומרה להמרצת פתיחה, כי הספינה אינה חייבת בתשלום מיסי הייבוא, וכי יש לבטל את האיסור על הפלגת הספינה לחו"ל. הסעד שביקשה המשיבה בהמרצת הפתיחה הינו "צו המורה על ביטול איסור ההפלגה לחו"ל של היאכטה Baba joy הנושאת את דגל גיברלטר" (עמ' 1 להמרצת הפתיחה). לאחר הדיון שנערך בבית המשפט המחוזי ביום 22.5.2017, הודיעו

הצדדים כי המשיבה הפקידה ערכות בנקאית להבטחת תשלום חוב המס, בגובה החוב הנטען. על פי הודעה זו, אשר קיבלה תוקף של החלטה, דין הערכות הבנקאית ייקבע בהתאם לפסק דין חלוט, שיכריע בשאלת חבות מס הייבוא. הודעה זו רלוונטית לשאלת הסמכות, ועל עניין זה אעמוד בהמשך. לאחר הפקדת הערכות ניתן אישור לספינה להפליג מהנמל.

במסגרת ההליך המתקיים בבית המשפט המחוזי, טוענת המבקשת כי הסמכות העניינית לדון בתובענה מסורה לבית משפט השלום, בהתאם לגובה חבות המס. מנגד טוענת המשיבה כי הסעד המבוקש הינו סעד הצהרתי לקביעה כי איסור ההפלגה נקבע שלא כדין, ועל כן מדובר בסעד שאינו ניתן להערכה בכסף. בסעד מסוג זה הסמכות מסורה לבית המשפט המחוזי.

בית המשפט המחוזי קבע כי יש לבחון את הסעד המהותי המבוקש, וכי במקרה זה הסעד המהותי הוא הצהרה כי המשיבה לא יבאה את הספינה לישראל. עם זאת, עמדה ערכאה קמא על כך שגם עתירה לסעד הצהרתי עשויה להיות מסווגת לפי שווי העניין מושא הסעד המבוקש – וכי הסמכות העניינית תיקבע לפי שווי זה. לעניין שווי הנושא קבע בית המשפט המחוזי בהתאם לטענת המשיבה, כי הנושא הוא הספינה עצמה, ולא סכום המס שנדרש לשלם בגין ייבואה לכאורה, כטענת המבקשת. מסקנה זו מתבקשת לגישת בית המשפט המחוזי לאור הגדרת הסעד המהותי, העוסק בייבוא הספינה. מאחר ששווי הספינה עולה משמעותית על הסכום המסור לסמכות בית משפט השלום, קבע בית המשפט המחוזי כי בסמכותו לדון במקרה.

2. סעיף 51(א)(2) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984 קובע כי בסמכות בית משפט השלום יהיו בין היתר "תביעות אזרחיות – למעט תביעות הנוגעות למקרקעין – כשסכום התביעה או שווי הנושא אינו עולה על 2,500,000 שקלים חדשים ביום הגשת התובענה". בענייננו החלופה הרלוונטית הינה "שווי הנושא" המעוררת את השאלה מושא דיון זה.

קושי שעשוי להתעורר במקרים כגון זה נובע מהאמור בתקנה 9 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, לפיה כתב התביעה יכול את הסעד המבוקש ואת שווי של נושא התובענה ככל שאפשר לקבעו. מתעוררת השאלה, האם כאשר התובע לא ציין את שווי נושא התובענה, משמעות הדבר היא שלא ניתן להעריך את שווייה, והתובענה תעבור לסמכות בית המשפט המחוזי? לכך יש להשיב בשלילה. כפי שצוין:

"לעתים רבות, המפתח לשאלת הסמכות העניינית עולה לעיני כל מכתב התביעה. דוגמה לכך היא תביעה כספית בסך מיליון ש"ח. אולם, לפעמים ההכרעה בסוגיית הסמכות דורשת בדיקה מסוימת. כך עשוי להתרחש בתביעת מקרקעין כפי שבענייננו. הסיבה לכך היא שלא יהיה נכון להותיר את גורל הסמכות תמיד בידי מנסח כתב התביעה. למשל, ניתן לבקש סעד שמקומו בבית המשפט המחוזי, אך בדיקה של כתב התביעה תגלה שההליך אינו בשל לסעד זה. בדיקה כזו איננה מצומצמת לקריאת סעיף הסעדים, אך אינה רחבה כמובן עד כדי קביעת זכויות מהותיות של הצדדים. יש לזכור כי מצוות המחוקק היא שתיקים מסוימים יישמעו בבית משפט השלום ותיקים אחרים בבית המשפט המחוזי. תפקידו של בית המשפט הוא, בין היתר, לפקח על כך שרצון המחוקק ימומש." (רע"א 4890/15 אלוש נ' עירית טבריה, פס' 5 לפסק דיני (31.12.2015)).

אם כן, השאלה שניצבת בפנינו היא האם על פי מבחן הסעד, המכריע בשאלת הסמכות העניינית, מדובר בענייננו בסעד שניתן להעריך את שוויו. ככל שהתשובה על כך תהיה בחיוב, מתעוררת השאלה מהו שווי הנושא. בסופו של שיקול, שווי הנושא יכריע האם הסמכות מסורה לבית משפט השלום, או שמא לבית המשפט המחוזי.

3. תובענה לסעד הצהרתי לא בהכרח תסווג כתובענה שלא ניתן להעריך את שוויה. ישנם מקרים בהם סעד שאינו כספי, כגון סעד הצהרתי, גורר עמו עגלה עליה מונחת זכות אשר ניתן בבירור לאמוד את שוויה. המשא המונח על העגלה הוא למעשה הסעד המהותי. כלי הרכב הגורר את העגלה הינו הסעד ההצהרתי. יתכן כי במבט ראשון לא נראה הסעד ההצהרתי ככזה שניתן לאמוד את שוויו, אולם ברגע שפותחים עבורו את השער, הוא נכנס ומכניס אחריו גם את העגלה הנושאת את הסעד המהותי, בר אומדן השווי. הכוונה למצב בו עולה מהמרצת הפתיחה כי אין לנתק את הקשר בין הרכב והעגלה, באופן שבפועל הם הופכים לכלי אחד. אם כך המצב, ניתן לגלות את שווי התובענה על פי מבחן הסעד.

כך למשל ברע"א 7551/00 פוקס נ' קצנלנבוגו, פ"ד נו(1) 253 (2001) (להלן: עניין פוקס) הסעד המבוקש היה בקשה לאכיפת פסק חוץ שניתן בגרמניה, אולם נקבע שמאחר שפסק החוץ נסב על סכום הנמוך ממיליון ש"ח, הסמכות העניינית מוקנית לבית משפט השלום. רוצה לומר, הסעד המבוקש בכתב התביעה אינו כספי, אולם גורר אחריו עגלה הטעונה בזכות כספית ברורה ומוגדרת, שניתן לאמוד את שוויה. בפרט לגבי סעד הצהרתי נפסק באותו עניין:

"כל בית-משפט הדין בעניין אזרחי מוסמך לדון בתובענה למתן סעד הצהרתי. זהותו של בית-המשפט נקבעת בכל מקרה קונקרטי בהתאם לתוכן הסעד ההצהרתי המבוקש, בפרט כאשר ההצהרה מכוונת כלפי זכות שניתן להעריך את שווייה הכספי, הרי שהסמכות נקבעת על-פי סכום התובענה. כאשר לא ניתן להעריך את שווייה, על התובענה להידון בבית-המשפט המחוזי, מכוח סמכותו השיורית." (עניין פוקס, עמ' 256 לפסק דינה של השופטת ד' דורנר).

באופן דומה ברע"א 3027/07 רשות השידור נ' קיבוץ אורים (9.8.2009) הגישו מספר קיבוצים תובענה לסעד הצהרתי נגד רשות השידור, לפיו מוקנית לקיבוצים זכות קיזוז, מאחר שבמשך שנים היו זכאים להנחה באגרת הטלוויזיה אך לא קיבלו אותה. נקבע שעל הקיבוצים לתקן את התובענה כך שיובא בה הסכום המגיע להם לטענתם, ואף לפי קביעת סכום זה יימסר התיק לבית המשפט המחוזי או השלום – לפי כללי הסמכות העניינית. גם במקרה זה ניתן לראות שהיה מדובר בסעד הצהרתי הגורר עמו עגלה ועליה זכות כספית מוגדרת ותחומה לקיזוז. (לדוגמה נוספת ראו: ה"פ (ת"א) 989/03 הדסי נ' מינהל מקרקעי ישראל (28.6.2004); להרחבה ראו: יששכר רוזן-צבי ההליך האזרחי 314 (2015)).

ענייננו הוא מאותם המקרים בהם למרות שעסקינן בתובענה לסעד הצהרתי, הסעד ההצהרתי גורר עמו עגלה הטעונה בזכות כספית הניתנת להערכה, אשר היא הסעד המהותי. עולה כי במידה שיינתן למשיבה הסעד ההצהרתי, לפיו איסור ההפלגה ניתן שלא כדין מאחר שלא ייבאה את הספינה לישראל – היא תשתחרר מעולו של חיוב המס שהוטל עליה בגין ייבוא הספינה. חשוב מכך, מעיון בהמרצת הפתיחה מתברר כי החיוב במס הוא המחלוקת היחידה בין הצדדים. אם כן, טענתה של המשיבה בדבר היותו של הסעד ההצהרתי במקרה זה סעד שאינו ניתן להערכה בכסף – נדחית.

4. בכך לא תם העניין. בית המשפט המחוזי קבע כי שווי הנושא ייבחן לפי שווי הספינה, ולא לפי שווי חוב המס, זאת מאחר שהסעד המהותי המבוקש לגישתו הוא הצהרה כי הספינה לא יובאה לישראל. מסקנה זו הביאה את בית המשפט המחוזי להחליט כי מוקנית לו הסמכות העניינית.

דעתי שונה בעניין זה. להשקפתי הסעד המהותי בעניין זה הוא המטען שנושאת עגלת הסעד ההצהרתי – דהיינו, ביטול חבות המס. על כן שווי הנושא במקרה זה הינו חבות המס, ולא שווי הספינה. הספינה עצמה אינה נושא הסכסוך בענייננו, אלא סכום

חבות המס שבגינה נמנעה הפלגת הספינה. ודוקו, מסקנה זו נובעת מעיון בדלת אמות של המרצת הפתיחה, ואף מהמחלוקת בין הצדדים כפי שהוצגה בפני בית המשפט המחוזי. כך נשמר איזון ראוי. מצד אחד אין אנו חיים מפי התובע בדבר עמדתו לגבי הסעד, אך כן אנו בוחנים את הסעד על סמך כתב בית דין אשר פתח את ההליך, יהא זה כתב תביעה, תהא זו המרצת פתיחה.

מסקנה זו עולה מהמרצת הפתיחה. כבר בפתיחה מתייחסת המשיבה לחבות המס, תוך התייחסות לתעריף המכס ומס קנייה בפתח דבריה. בית המשפט מתבקש להעניק סעדים מכוח סמכותו לתת כל סעד הנראה לו תוך קביעה כי אין חבות מס. אף בסיכום ההמרצה מתייחסת המשיבה לכך שאין כל בסיס לדרישת המס. החיוב האסור במס הינו חוט השני העובר דרך כל המרצת הפתיחה. המסקנה כי הסעד המהותי המבוקש הוא ביטול חבות המס גם עולה בבירור מהודעה מטעם הצדדים אשר הוגשה ביום 7.6.2017, לפיה בכפוף להפקדת ערבות בנקאית בגובה קרן חוב המס, תאושר הפלגת הספינה אל מחוץ לישראל. סעיפים ד' ו-ה' לאותה הודעה, עליה חתומים באי כוח שני הצדדים, קובעים כי במקרה שייקבע בפסק דין חלוט כי המשיבה אינה חייבת במיסי היבוא, אזי תשיב המבקשת את הערבות הבנקאית. מנגד במידה שפסק דין חלוט יקבע כי המשיבה כן חייבת במיסי היבוא, המבקשת תהיה רשאית לממש את הערבות. הודעה זו קיבלה תוקף של החלטה על ידי בית המשפט המחוזי באותו היום בו הוגשה, וזאת לבקשת הצדדים. מהודעה זו ניתן ללמוד בבירור כי הצדדים נושאים עיניהם לפסק דין אשר יקבע האם קיימת חבות במיסי יבוא, אם לאו. אין חולק כי שווי חוב זה חוסה תחת סמכותו של בית משפט השלום.

אם כך, הן המרצת הפתיחה והן הודעת הצדדים אשר קיבלה תוקף של החלטה, יש בהן בכדי לסתום את הגולל על השאלה מהו הנושא. משתוכרע שאלת החבות במיסי הייבוא במסגרת פסק דין חלוט – תוכרע גם שאלת הערבות המהווה חלופה לאיסור ההפלגה של הספינה – מושא המרצת הפתיחה ובקשה זו. יוצא שחוב מיסי הייבוא הוא הנושא הרלוונטי לעניין הגדרת "שווי הנושא" בסעיף 51(א)(2) לחוק בתי המשפט.

5. לצורך השלמת התמונה, אוסיף הערה לגבי אופן הבחינה של "שווי הנושא" לשם קביעת הסמכות העניינית, במקרים בהם לא נקוב בתובענה סעד כספי. המפתח על פי סעיף 51(א)(2) הוא שווי הנושא. מונח הטומן בחובו שתי מילים עשוי לעורר חילוקי דעות בכל אחד ממרכיביו. לא פעם בניסיון לאתר אחר הסמכות המהותית בהמרצת פתיחה, המיקוד הוא בשווי, אך בענייננו המיקוד הוא בנושא. רוצה לומר, לכשייקבע מה הוא הנושא – חיוב המס, או הספינה, שאלת הסמכות העניינית תיגזר אף

בהסכמה. כאמור, שיעור חיוב המס מכוון את התובענה לבית משפט השלום וערכה של הספינה יוביל לשמיעת ההליך בבית המשפט המחוזי.

ונכון לדייק. המבחן הקובע את הסמכות העניינית הוא מבחן הסעד (ע"א 27/77 טובי נ' רפאלי, פ"ד לא(3) 561 (1977); ע"א 510/82 חסן נ' פלדמן, פ"ד לז(3) 001 (1983); רע"א 483/88 מפעילים פטרוכימיים בע"מ נ' מדינת ישראל – אגף המכס והבלו, פ"ד מד(3) 812 (1990); עניין אלעוברה; ע"א 2846/03 אלדרמן נ' ארליך, פ"ד נט(3) 529 (2004) (להלן: עניין אלדרמן)). על פי מבחן הסעד, בבואנו לבחון למי מוקנית הסמכות העניינית, עלינו להתמקד בסעד המבוקש במסגרת הסכסוך, ולא להתמקד בשאלה הערפילית יותר לגבי מהות הסכסוך. מבחן זה אומץ בעיקר משיקולי פשטות ויעילות. מתאימים לעניין זה דבריו של הנשיא א' גרוניס:

"מדוע הוחלט להעדיף את מבחן הסעד על פני מבחן מהות הסכסוך (או העילה)? מבחן הסעד הינו מבחן פשוט יחסית. על פיו נדרשים אנו לבחון את כתב הטענות שהגיש התובע (או המבקש) עם פתיחתו של ההליך, הא ותו לא. על פי הסעד הנקוב שם נדע האם ההליך הוגש לבית המשפט המוסמך או שמא חובה היה להגישו לבית משפט אחר. אין כלל צורך להידרש לטענותיו של הנתבע (או המשיב) בכתב הטענות שהגיש הוא בתגובה. במילים אחרות, קביעת הסמכות נעשית על פי האמור בכתב התביעה ואין בטענותיו של הנתבע כדי לשנות במקרה רגיל. מכך אף נובע, שקביעת הסמכות אינה מצריכה שמיעת ראיות (אלא במקרה מסוים, כאשר קביעת הסמכות תלויה בנתון עובדתי כלשהו, למשל שווי הנושא, וכאשר קיימת מחלוקת בנקודה זו: ראו פרשת אלעוברה בעמ' 674-675; ש' לויין תורת הפרוצדורה האזרחית (תשנ"ט), 92). " (עניין אלדרמן, פס' 5 לפסק דינו של הנשיא א' גרוניס)

ואולם, לא בכל מקרה התובע מגיש כתב תביעה כספית. באחרון מלאכת סיווג הסמכות עשויה להיות פשוטה יחסית, אם כי לא תמיד. ברם, מקרינו עוסק בהמרצת פתיחה בגדרה אין תביעה כספית מכומתת. כמובן מתפקידו של בית המשפט גם לבחון האם המסגרת של המרצת פתיחה מתאימה להליך אך לא בכך נדון. לעיתים ניתן לדעת מקריאת המרצת הפתיחה כי הסמכות מוענקת לבית המשפט המחוזי הואיל ולא ניתן להגדיר את שווי הנושא. כאן העניין מורכב יותר. החלופה הרלוונטית בסעיף 51(א)(2) לחוק בתי המשפט היא "שווי הנושא" ולא "סכום התביעה". כאמור המחלוקת עוסקת במרכיב "הנושא" ולא במרכיב ה"שווי", אי לכך יש לברר מהו הנושא. בירור זה אינו דורש שמיעת ראיות, אך דורש הפעלת שיקול דעת כאשר במוקד עומדת המרצת

הפתיחה, או מסמך רלוונטי אחר, שיסייע לבית המשפט לבחון באופן מהותי יותר מהו הנושא הרלוונטי.

הבדיקה כאמור מתרכזת בכתב התביעה או בהמרצת הפתיחה. ביחס לאחרונה לא תמיד הדרך בה התובע מסכם את הנושא או את השווי מחייבת – כך כאשר באופן ברור הכרזה זו לא משתלבת עם האמור בהמרצת הפתיחה, כפי שכאן. כך מתברר מהסכמת הצדדים לשחרר את הספינה אל מול הפקדת חיוב המס, ומההסכמה כי סוגיה זו תכריע. יושם לב כי נתונים אלו אף הם מצויים בשער ההליך, ומלמדים את אשר עולה מהמרצת הפתיחה, כי הסעד המהותי נושא התובענה הוא החיוב במס.

אין משמעות הדבר פגיעה ולו הקלה ביותר בבכורתו של מבחן הסעד. נהפוך הוא, הדברים נועדים לשמר מבחן זה. יש כי על מנת להכריע לפי מבחן הסעד, נדרש להבין מהו הנושא הרלוונטי לצורך הערכת שוויו. בבואנו להכריע בשאלת הסמכות העניינית המבחן הוא מבחן הסעד, אולם במקרה שלא מדובר בסעד כספי נקוב, והמחלוקת אינה על שווי הנושא אלא על הנושא עצמו – ייתכן ורצוי להגביה את נקודת המבט ולבחון מהו נושא הסכסוך, דהיינו מהי מהותו.

7. לאור האמור הוחלט לדון בבקשת רשות הערעור כאילו ניתנה רשות ערעור והוגש ערעור על פיה. הערעור מתקבל כך שהחלטת בית המשפט המחוזי מיום 16.7.2017 בטלה. הדיון בתובענה יועבר לבית משפט השלום בחיפה כי לו הסמכות העניינית. מאחר והערעור מתקבל, מתייתר הצורך להכריע בבקשה לעיכוב ההליכים בבית המשפט המחוזי. המשיבה תשלם הוצאות ושכר טרחת עו"ד מופחת בגין שני ההליכים בסך 7,500 ש"ח.

ניתן היום, י"ב בתשרי התשע"ח (2.10.2017).

ש ו פ ט